

μέ το Γουστάβο 'Αδόλφο. Τόν κατηγορήσαν κ' οί δικοί μας κ' οί Λατίνοι πώς εΐταν κρυφός Λευθηρ- νιστής, κ' ατή όμως τήν κατηγορία του τήν ξέπλυσε ή Σύνοδος του 1672. Τόν κατηγορήσαν κατόπι κ' οί Προτεστάντες πώς εΐταν άνθρωπος αδύνατου χαρα- χτήρα κ' αναποφάσιτος. 'Η αλήθεια είναι, μού φαίνεται, πώς ο Λούκαρις κ' χαραχτήρα είχε κ' ή- ξερε τί ήθελε. 'Ηθελε νά προφυλάξη τήν 'Ορθοδοξία από τόν Παπισμό, κ' καθαρίζοντας τήν από πο- λύκαιρες μούχλες, νά τήν καταστήσει πιό άγνή, πιό μορφωτική, κ' συναμα πιό συμπαθητικά στους έχ- τρούς του Παπισμού, τους Διαμαρτυρούμενους (2) Δούλεψε λοιπό στά γερά ο άνθρωπος γιά τή μεγάλη του τήν ιδέα, άφου, νάφησουμε τ' άλλα, μετάφρασε άλάκαιρο τό Βαγγέλιο μέ τόν Καλόγερο τό Μάξιμο στην κοινή γλώσσα του καιρού του (1). Δέν κατόρ- θωσε όμως κατά δυστυχία μας τίποτις. Μόλις ανέ- βαινε στον Πατριαρχικό θρόνο, κ' άρχισε ή ραδιουρ- γία από τά νευρόπαστα των Καθολικών. Πέντε φορές έγινε κ' ξέγινε Πατριάρχης. Είναι φρίκη νά τά διαβάξω. Τή στερνή στερνή φορά, πού δέν είχε πιά κ' τήν Πρέσβη της 'Αγγλίας νά τόν προστα- τεύη, πού ο Πρέσβης της 'Ολλάντας δέν έσωνε, κ' πού ο Γουστάβος 'Αδόλφος εΐτανε πεσμένος, βρισκουν ευκαιρία οί έχτροί του, πείθουνε τήν Πόρτα πώς αυτός γυρεύει 'Επανάσταση, τόν παίρνει ή 'Εξουσία κ' τονέ ρίχνει στό Βόσπορο. Τά ίδια περίπου του Γρηγορίου της Δημισάνης άργότερα. 'Επειδή κ' του Κύριλλου τό σώμα τό βρήκανε κατόπι ψαράδες κ' τό γλύτωσαν από τό κύμα κ' τό κρυφάθησαν.

'Ο Λούκαρις είναι ο μόνος πού είδε κ' έκρινε τήν κατάσταση σοβαρά, κ' καταπίστευσε νά ξαναστηλώσει τήν αλήθεια μέσα στό έθνος. 'Αν πετύχαινε ως τό τέ- λος, θ' άτανε τό μεγαλύτερο θαύμα του κόσμου, νά φέρη τέτοιες φωτισμένες αλλαγές μέσα σέ τόπο κα- τοικημένο κ' τριγυρισμένο άπ' άλλους τους δαιμό-

2) 'Αφού γράφταν τά παραπάνω είδαμε σωστή Με- λέτη του σεβαστού 'Αρχιμαντήρι Χρυσόστομου Α. Παπα- δόπουλου στή «Νέα 'Ημέρα» (αριθ. 1701/2), κ' μέ χαρά μας παρατηρήσαμε πώς παρόμοια περίπου ξηρά κ' ή Πα- νοσιώτη του τήν πολιτική του Λούκαρι.

1) Μήτε λέξη γι' αυτή τήν ύπόθεση, ο δικός μας 'Ο Φρεαρτίης ως τόσο ξεσπαθώνει εναντίον του Λούκαρι μέ ζή- λο αληθινά μεσαιωνικό, άγκαλά έχ' για τήν 'Ελλάδα, ά- φου εκεί τά ίδια κ' χειρότερα γραφτήκανε κ' λεχτήκανε στον είκοστό τόν αιώνα.

νους του καιρού εκείνου από ξένους ραδιούργους, από τυφλό κ' αδιόρθωτο τύραννο, από πιό τυφλούς κ' α διόρθωτους συμπολίτες.

(άκολουθεί)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

ΣΤΙΣ ΚΟΚΚΙΝΕΣ ΦΥΛΛΑΔΕΣ ΤΑ ΣΚΟΥΡΑ ΚΙΤΑΠΙΑ

Τά αισθήματα κυβερνούν τους ανθρώπους. 'Ο χαρακτήρας μας είναι τά αισθήματά μας. Τά αι- σθήματά μας είναι οί ιδέες των άμέτρητων προγό- νων μας. Οί νεκροί μ' άς κυβερνούν. Οί άτομικές μας ιδέιτες άδικα θά παλέψουν κάθε φορά μέ τά αι- σθήματά μας. 'Αλλως τε κ' αυτές κατ' ά τ' 999 στα 1000 δέν είναι δικές μας. Τις χρωστουμε στην κοινωνία πού μας τις υποβάλλει κ' στα κιτάπια, ή τις φυλλάδες, πού διαβάζουμε.

Θέλω νά πώ πώς δέ σηκώνει τίποτα τό δ,τι διαβάζοντας τόν Γκαίτε σκεπτόμαστε σαν άριστο- κράτες. Γιατί διαβάζοντας κατόπι τόν Λασσάλ γινόμαστε, μέ τήν ίδια πάντοτε κληή πίστη, ψυ- χοπονιάρηδες φίλοι του εγγάτη. Τό βέβαιο είναι: πώς κ' τήν πρώτη κ' τή δεύτερη φορά παραμένουμε οί ίδιοι ο άπόγονοι του κλέφτη κ' του κοτζάμπηση, ή τό άγγόνι του ραγιά του καμπου.

Κι' αύριο δέν ξέρω τό τί μπορεί νά μ' άς φανεί πώς γίναμε, διαβάζοντας έναν τρίτον, όσο τό φυσι- κό μας δέ μ' άς επιτρέπει νά χαλιναγωούμε ως ζωη- ρή φαντασία μας κ' όσο τό επίχτητό μας—δ επι- στημονικός μας καταρτισμός—είναι σαθρός, δέν έ- χει γερά τά θεμέλια κ' δέν μπορεί ν' άντισταθεί στη δυνατή πνοή, πού πνέει άπ' τις σελίδες του σκούρου κιταπιού, ή της κόκκινης φυλλάδας. 'Όσο, δηλαδή, δέ νιώσαμε άκόμα τό άπλό επιστημονικό μάθημα, πού μ' άς μαθαίνει τήν ευεργετική δυσπιστία προς τις εύκολογενικευόμενες θεωρίες κ' τά συστή- ματα.

Σύμφωνα μέ τά παραπάνω βεβαιώνω πώς από τις στήλες αυτές δέ μίλησε ο Βασιλικός, κ' οί κόκ- κινες φυλλάδες πού διαβάξει τόν τελευταίο αυτόν καιρό. Κι' από τις στήλες αυτές σήμερα δέ θ' ά- παντήσει ο Ραμ' άς, άλλά κάποια σκούρα κιτάπια. Τώρα αν τυχαίνει τά όσα λένε τά κιτάπια νά τε- ριάζουν κάπως κ' μέ τό φυσικό του, ενώ τά λόγια των κόκκινων φυλλάδων δέν τεριάζουν μέ τόν άν-

θρωπο Βασιλικό, αυτό πρέπει ν' άποδοθεί στην τύ- χη του δεύτερου πού τριγυρνά μεγάλες χώρες κ' πολιτείες κ' ξένες έγνιες τόν τραβάνε, κ' στην κακομοιρία του Ραμ' άς, πού κόλλησε σά στρείδι στό σπιτικό του της Πλάκας.

Και λοιπόν τά σκούρα κιτάπια μου κάτι θά μπορούσαν κ' αυτά ματσουλίζοντας νά πούνε, γιά τό πώς έγινε ή εξέλιξη της κοινωνίας από τήν άρ- χή ως τήν ώρα κ' γιά τους παράγοντες πού τήν προσδιορίζουν, όπως κ' γιά τό ρόλο της ελεύθερης βουλήσεως κ' άκόμα γιά τόν καθορισμό των κάποιων νόμων, πού δουλεύουν έξω από τή θέληση του άν- θρώπου κ' λοιπά.

'Αν όμως όλ' αυτά μπορούσαν κ' νά τά πούνε καθαρά κ' αιτιολογημένα φαντάζομαι, πώς θά λά- βαινε κ' σάρκα κ' όστά τ' όνειρο του Α. Com- te κ' των άλλων, πού όνειρευθήκανε τήν ίδρυση έ- πιστήμης Κοινωνιολογίας.

Κ' ίσα ίσα επειδή δέ μπορούνε νά τά ξεκαθαρίσουν γιά τότο κ' ο ύποφαινόμενος άμφισβήτησε πάντο- τε τήν ύπαρξη μιας τέτιας επιστήμης. Γιατί μέ ό- σα τόλμησα νά γράψω, είτε κρίνοντας διαστακτικά τό σπουδασμένο βιβλίο του κ. Σκληρού, είτε άπαν- τώντας θαρρετά στό κήρυγμα της Μανιακής 'Αλλα- γής του κ. Βασιλικού, ένα πράγμα έτόνισα—τό δ,τι κ' οί δύο τους μ' άς παρουσιάζουν τά κοινωνικά προ- βλήματα σαν πράγματα λυμένα κ' γνωστά, ενώ είναι άλυτα κ' άξεδιάλυτα. Μ' άλλα λόγια τους κατηγορήσα πώς γενικεύουν πρόωρα επιστημονικές ύποθέσεις, όταν μ' άς λένε πώς έπει γίνεται ή εξέ- λιξη της κοινωνίας, ενώ μπορεί κ' νά μή γίνεται έτσι κ' όταν μ' άς βεβαιώνουν πώς ή εξέλιξη των κοινωνιών κ' ή πρόόδος τους είναι τό ίδιο πράγμα, ενώ ή εξέλιξη μπορεί νά μήν οδηγεί πάντοτε στην πρόοδο.

Νομίζοντας πώς αυτή από μιας αρχής ύπ'ήρξε ή περίφημη βάση της συζητήσεώς μας, θά ξαναπαν- τήσω άπάνω στον ίδιο χαβ' ά. Και λέω. 'Η 'Επιστή- μη γιά ν' άναγνωρίσει ένα Νόμο χρειάζεται νά πει- σθεί, πώς τά ίδια αίτια φέρνουν τά ίδια αποτελέσμα- τα. Κι' ο νόμος της είναι τόσο σταθερότερος όσες περισσότερες φορές μπόρεσε νά πεισθεί ή 'Επιστήμη πώ βρέθηκε μπροστά στα ίδια αίτια πού φέρα- νε τά ίδια αποτελέσματα. Μά γιά νά πεισθεί πώς βρίσκεται μπροστά στα ίδια αίτια χρειάζεται νά τυ- χουν, ή κ' νά δημιουργήσει ή 'Επιστήμη (μέ τόν πειραματισμό) έντελώς άπαράλλαχτες συνθήκες,

Λαϊκά ή άριστοκρατικά; Κ' ή λευτεριά αυτή, πού βλέπει ο κ. 'Ιδας, δέν είναι έξυπνημα μιας συνείδη- σης; Και προχωρώ μακρύτερα άκόμα κ' αν μονα- χά στο πνεύμα του συγγραφέα του «'Ηρώων κ' μαρ- τύρων αίμα» έξυπνησε αυτή ή συνείδηση, τόν ποιη- τή τόν έφτανε. 'Η ιδέα του βρίσκεται δυναμικά στην πραγματικότητα, πού στήλνει τό ιδανικό του.

*

Τό βαθύτερο χαρακτήρα του γλωσσικού κινήμα- τος τόν διαισθάνθηκε ο Καμπύσης πρώτος. «Οί Κούρ- δοι» του είναι γιά τή φιλολογία μ' άς β.π. γιά τή γερμανική ή «'Εμιλία Γαλόττι» κ' ή «Ραδιουργία κ' 'Αγάπη», δ,τι γιά τή γαλλική ή διλογία του Φί- γαρο. Σε τούτα ύφώνεται κρυφή κατ' ά τόν άριστο- κράτη, στους «Κούρδους» διαμαρτύρηση κατ' ά τόν πλουτοκράτη άστού. 'Ενας σταθμός στην τέχνη μας, πού τόν άρνήθηκε ο Ίβος συγγραφέας των «Κούρ- δων» πρώτος. 'Επανάστατης γνώσης, πολεμιστής του καθεστώτος στην αρχή από ένστικτο, τυλίχτηκε έ- πειτα μοιραία στα δίχτυα μιας φιλοσοφίας πλάνης, γιά νά μεταμορφωθεί σέ άναρχικό, έγωϊστικό, άτομι- κιστικό επανασάτη. Τόν ξάφνισε ή ζωή μιας ξένης χώρας μέ τό δικίο. Μά θαύμασε σ' αυτή τό πηλινέ

της μεγαλειος κ' ο άντάρτης γύρισε από κει «άρι- στοκράτης». Πόλεμος γιά τόν πόλεμο, άρνηση των πάντων, τό σφυρί γιά τό σύντριμμα άκακων ειδώλων έχ' γιά τό γκρέμισμα του άσπίου καθεστώτος. Είτε αυτή ή επίδραση, είτε συγγενή ένστικτα έσυραν τή νεότερη γενιά σέ όμοια φιλοσοφία. Τό έγώ μας κύ- ριος κ' άφέντης της ζωής, αυτό τήν πλάθει κ' τήν οδηγεί σπου του καπνίζει, άσκώντας όσαν σπύρη τή δύναμή του. Τά πλήθη σκιάδα πίσω του, τούρμα οί λαός, βάνκισος, χυδαίος όχλος. Φιλοσοφικός άναρ- χισμός, ψυχολογία πλουτοκρατική, μέ όλο τό άρι- στοκρατικό κέρδωμά της. Τώρα πίσω πίσω άριστο- κρατία. Μόνον άνιστόρητος μπορεί νά πιστεύη στο ξα- νάνωμά της. Σ' αυτά τά δίχτυα μπερδεμένη ξετυλί- χτηκε ή νεαρή φιλολογία μας. Λαϊκό τό φέρεμα, άστικέ τό βάθος. Τ' άξίζει ή παραγωγή της, τό ύ- πόδειξε ο Γιαννιός. 'Ανοίξτε τό «Νουμά», ξεφυλλί- στε, αν ήθετε, κ' τά «Παναθήναια». Τά νεαρότερα περιοδικά δείχνουν πλατύτερα τά ρήχη κ' τήν ξέ- ρα. Κάθε πνοή, κάθε όρασιό ώσαν νά χάθηκε άπ' τή νύχτη αυτού του τόπου. Και φυσικό τάστικα ίδα- νικά—κ' τά τέια είναι τά μεγάλα έθνικά ιδανικά, πού θέλει ο Παλαμάς νά κλείση ο ποιητής στο καλόδι- του—ξεπεσμένα πιά, πώς θά μπορούσε νά ζωογονή-

σουν μια έμπνευση καινοίρια; Οί πιό πολλοί από τους παλιότερους σόπασαν, όπου δέν άναμασσούν, οί κατοπινοί τους έρμιά, χάρος. Τό πολύ πολύ σ' έναν ή δυό μια άδραση τεχνολογία. Τού κ' άκου πιάνου- νται παλιοί κ' νέοι νά ξεσπάνουν μια έθνική ιδέα. 'Όνειρα άρματοπολικά κ' συμμορίες μακεδονικές δέ βγάξουν πιά ποιητές πέρα άπ' τό ύψος κ' τό είδος του Μαρσούκα. Βαθιοί κοινωνικοί άναχρασμοί τους βγάξουν, άγώνες γιά τόν πολιτισμό τους ξεπετούν στη μέση. Μά τέτοιαι άγώνες είναι είναι άσυμβίβαστοι μέ τάστικα ένστικτά μας. 'Όσο κ' αν είχαμε τή συνεί- δηση της σημασίας του γλωσσικού ζητήματος, έκει- να δέ μ' άς άφησαν νά γκρέψουμε ξανάνωμα κ' της ψυχής μας στην λαϊκή ψυχή. Ζωή λαού γιά μ' άς μέ- νο οί έξωτερικές συνθήκες του, οί εκφράσεις του, οί προλήψεις, αυτά άγκαλιόμαστε οί εξαίρέσεις λίγες. 'Όπου όρασιό κ' ζωντανό κρυμένο, φυλάχτηκε κα- θέννας νά τάγγιξη. 'Η όψια της λαϊκής ψυχής δέν πύρωσε τά χείλη μας, ή σιλαβιά της δέ μ' άς έξυπνη- σε τόν πόνο, πού κινάει ψυχές γενναίες. Δέν κατη- γορώ κανένα κ' νά τό κ' άμω. είμ' ένας από τους κατηγορούμενους. Διατυπώνω μοναχά, γυρεύω νά έ- ξεγγήσω τό φαινόμενο της νάγκης μας. Βάρος μοιραίο καθίζει στην ψυχή μας, πού δέν τινάζει εύκολα. Φυ-

Πράγμα που ακόμα ή 'Επιστήμη δέ φαντάσθηκε πως μπορεί να το επιτύχει, γιατί τότε θ'έλεγε πως απόκτησε την τέλεια γνώση των πραγμάτων. Για τούτο και οι νόμοι της είναι ακόμα κατά προσέγγιση φυσικοί, που θα πει πως απέχουν τότε λιγότερο και τότε περισσότερο από τους άγνωστους φυσικούς.

Τέτοιοι είναι όλοι οι Νόμοι όλων των επιστημών. "Αν τώρα σκεφθούμε πόσο είναι δύσκολο να βρει ή Κοινωνιολογία (σαν επιστήμη) συνθήκες, αν όχι απιράλλαχτες, μη κι' απλά όμοιες, για να πει ότι σε δύο περιπτώσεις βρέθηκε μπροστά στα ίδια αίτια, θα καταλάβουμε το γιατί δε θα κατορθώσει να δώσει ποτέ της νόμους, που να μας δείχνουν έστω κι' από μακριά και σθάματα την αλήθεια.

"Οποιοι λοιπόν νομίζει πως κατέχει νόμους κοινωνιολογικούς είναι τουλάχιστον τολμηρός.

Θέλετε κ' ένα παραδειγμα τόλμης ανεπιστημονικής; Παράδειγμα εφαρμογής νόμου!!! κατωμένου με το έτσι το θέλω!

Διαβάστε από το έργο του κ. Σκληρού τις σελίδες όπου ο συγγραφέας βγάζει τα ίδια αποτελέσματα, θεωρώντας ως ίδια αίτια τους παράγοντες της Γαλλικής κοινωνίας πρό της Γαλλικής 'Επαναστάσεως και της 'Ελληνικής πρό του 'Ελληνικού αγώνα.

Για να νιώσετε μάλιστα βικθύτερα την τέχνη του, φαντασθήτε το μελετημένο συγγραφέα του Κοινωνικού Ζητήματος χημικών αγωνιζόμενο να παρασκευάσει τα ίδια αίτια σε δύο κύβους, από διαφορετικό μέταλλο και διαφορετικό μέγεθος, με διαφορετική θερμοκρασία και υγρασία, ρίχνοντας ύγρα διάφορα στην καθεμιά και κομμάτια γης καθαρίστης, που περιέχει σε ίσους ποσότητες ένα κοινό μέταλλο, τον άνθρωπο. Κι' όλ' αυτά με την έλπίδα από τις δύο κύβους να βγει το ίδιο αποτέλεσμα. Θα γελάσετε με τον πειραματιστή; Αί λοιπόν! με άγνωστο ακόμα το έθνολογικό στοιχείο του χαρακτήρα της φυλής—που ο 'Ερμινας το δείχνει ανεξέταστο ως τα σήμερα—δίχως καμιά φροντίδα για το ξεκαθάρισμα της ζωής, των ήθιμων, της πίστωσης, των παραδόσεων, χωρίς καμιά άνησυχία για το βροντόφωνα καρυφύλλι, που δε καλούσε απαρράλλαχτα με τη ρητορική του Ρουσσώ και χωρίς... έγνος επιστημονικής συνειδήσεως— ως μου επιτραπεί ή σκληρότης— ο κ. Σκληρός παρασκευάσε το πειράμα του και νόμισε, πως επέτυχε ν' αληθίψει ο νόμος, που θέλει να βρίσκει οικονομικά τα αίτια της κάθε

αλλαγής.

Τι τον ενδιαφέρει τον αλχημιστή του 1908 αν ο κλέφτης για δικασία χρόνια ελόκληρα είχε καμμένη την καλύβα του και πολεμούσε τον Τούρκο, για ν' αναπνέει ελεύθερος τον αέρα του βουνού; Κι' ότι κατέθηκε ο κλέφτης από το βουνό, σε δυνάμωσε και σαν ήρθε ή κατάλληλη ώρα (που τη δημιουργήσε κι' όλας κάποιος παραξένος Βολταίρος 'Αλγς Τεπνελελγς) μ' απόφαση να κάψει και την καλύβα του ραγιά του κάμπου—του έργατη και του άστου της εποχής—για να τον αναγκάσει να σηκωθεί; Κι' ακόμα ότι έδωσε ο κλέφτης χέρι σε συντρόφους, που ξεκίνησαν κ' ήρθαν ν' αγωνισθούν χωρίς να τους βιάσει σε τούτο κανένας οικονομικός λόγος, αλλά καταλόγαρη ή ευγενικιά πατριωτική ιδέα—κι' αν θέλετε να μιλήσω κοσμοπολίτικα—ή πιά φιλελεύθερη 'Ιδέα που ξέρω: Το ξεσκλάβωμα ενός λαού από τα νύχια της Τούρκικης Σκλαβιάς.

Μιά τέτοια φιλελεύθερη ιδέα μου φαίνεται πως μπορεί ν' άρκεσει και σήμερα στην καθ' ευγενικιά ψυχή Νεοέλληνα. Κ' ένας τέτοιος σκοπός μπορεί να θεωρηθεί ανώτερος από το σκοπό της κάθε σοσιαλδημοκρατίας.

Η 'Ιδέα να λυτρώσουν τους Σκλάβους οι 'Ελληνες. Νά, το τί θα τους κάνει στους αιώνες τους άπαντας ευγενικούς, πολιτισμένους και άξιους να λογαριάζονται ελεύθεροι, φιλελεύθεροι, φιλόανθρωποι, μεγάλοι. Η κάθε άλλη είναι κατώτερη της. Κ' εκείνος ο 'Ελληνας που θα λησμονήσει τούτη για να όνειρευτεί, πως ο σκοπός της 'Ελλάδας είναι ν' άποχτήσει ένα 'Ισραήλ ή έναν 'Εγγερινό, ως λιθοβοληθεί. Το άξιζει.

Αν μπορούσε να γίνει και το ένα και το άλλο, πώς θα ήταν ο τρελλός που θα είχε αντίρρηση σπουδία;

Μα το κακό είναι, που κάθε ιδέα έχει μέσα της και κάποιες συνέπειες, φίλε μου Βασιλικέ. Κι' ή σοσιαλιστική έχει σε συνέπεια την αδερφότητα των λαών, επομένως χαλαρώνει το Μίσος κατά του Τούρκου, που μας χρειάζεται για το σκοπό μας. Κ' έχει σε συνέπεια την ύλοφροσύνη. Κ' εμείς πρέπει να μην πολυσκεπτόμαστε για την κοιλιά μας, προτού τελειώσουμε το έργο μας το 'Εθνικό, το Ευγενικό, το Μεγάλο.

Με μία λέξη. Ο σοσιαλιστής παραφροντίζει για τη βελτίωση της άτομικής του καταστάσεως, ενώ εμείς πρέπει να μάθουμε και να θέλουμε να δου-

λεύουμε για τους άλλους.

Και για να δουλέψουμε πραγματικά πρέπει το Κράτος να γίνει γερό. Και για να γίνει γερό, για το σκοπό μας έννοείται τινείδικό, πρέπει να γίνει στρατιωτικό, που να θέλει να δοξασθεί με την πικρα κι' όχι με την πένα. Δεν είναι τέτοια βέβαια και ή θελήση της σοσιαλδημοκρατίας.

Ίδου το γιατί ως τα τώρα κρατήσαμε τ' χαβιά του κρατήσματος. Ο χαβιάς μας ήταν άρνητικός. Θελήσαμε από την πρώτη στιγμή να σε, πούμε, πως δεν είναι ούτ' επιστημονικές αλήθειες αυτές που μας φέρνετε, ούτε ψευτιά, που μπορεί να χρησιμεύουν για κατι καλό. Απειναντίας είναι συμπερασματικά μαλλιοτραβηγμένης επιστημονικιστικού θεωρίας και ψευτιάς, που μπορεί ν' άδυνατίσουν, όταν δεν πολυνώθουν το βόθος των πραγμάτων, το ευγενικό άσθημα, που κληρονομήσανε από τους κλέφτες προγόνους.

"Ολ' αυτά τα λέμε όσο επίτηδες στεκόμαστε στο θεωρητικό σταθμό της έρευνας των αποτελεσματικών παρόμοιων άποπειρας.

Θίλετε τώρα να μάθετε και πραγματικά το τί φροντίζε πως μπορεί να γίνει: Άμα κυκλοφορήσουν και καρποφορήσουν οι τέτοιες ιδέες σας και αντιληφθούν οι δημοκόποι, πως άρχισε να δημιουργείται έργατικό κόμμα, θα σιγούν και θα πετάξουν από τη μέση όλους τους άπλοικούς ελληνοειδείς φιλεργάτες φιλανθρώπους ποιητές και ιδεολόγους, που το ξανάψατε, για να έμμεταλλευθούν τα δικαιώματα του έργατη με την ίδια επιτυχία που έμμεταλλεβησαν ως τα τώρα τους ελεύθερους θεσμούς και τα δικαιώματα του κυρίαρχου λαού.

Το να προσφέρετε λοιπόν ένα νέο όπλο στα επίτηδες χέρια της δημοκρατίας, αυτό θα είναι το πολύ πολύ το κατόρθωμά σας. Πώς είναι αυτό και τ' όνειρό σας; ούτε κι' αν μου το πείτε δε θα σας πιστέψω. Γιατί σας ξέρω. Και νιώθω βαθιά πόσο άνίσχυροι θα σταθήτε να υποφέρετε το βδελυρό θέαμα, που θα παρουσιάσει μια κλλιέργεια στον τόπο μας των ιδεών, που σας παρατέρωννε σήμερα.

Φλεβάρης 1908

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΡΑΜΙΣ

σικό το πράμα, όσο κι αν είναι έκπληχτικό. Έχουμε τη συνείδηση του γλωσσικού ζητήματος και δεν τολμούμε να το ψυχολογήσουμε το βάθος. Απλώνουμε τα χέρια στην Αλήθεια, μα μας λείπει το κουράγιο να την άγκαλιάσουμε, για να δανειστώ τα λόγια της 'Αστρούλας απ' τις «'Αλυσίδες». Τι μας κρατεί; Το ένστικτο της τάξης μας. Και κατανοούμε ιδεολόγοι, ούτοπιστές σαν το Στρατό, που θέλει να πολεμήσει για την Αλήθεια με την αλήθεια, παίρνοντας συντρόφους, που την πρώτη δύναμή τους τη στηρίζουνε στο Ψέμμα. Η νίκη μας φρονιάζει δυνατά απ' τις τάξεις του αληθινού και καρποφόρου αγώνα και μες στη θεωρία βόσκουμε εμένασε έκαίγον, που ο Μεφιστόφελης τους παρομοιάζει με το ζώο, που ένα πνεύμα κακό το περιφέρει σ' ένα χέσσο, ενώ ελόγγυρά του παρανίζει το χλωρό λιβάδι.

Σ' αυτό το χλωρό λιβάδι φέρνωσε το δράμα του Ταγκόπουλου. «Οι 'Αλυσίδες» είναι από χαρτάρι πράσινο. Πώς τέχνη έδωσε στο πλέξιμό τους, άλλο ζήτημα. Τον κριτικό της εποχής τον μέλει πρώτα μόνο πως ή νεοελληνική παραγωγή άφίνει τα ρηχά

υπερούσια και τάργολογα παιχνιδίσματα και βάζει χέρι στις κοινωνικές πληγές. Οι «Κούρδοι» του Καμπύση βρίσκουν το συνέχημά τους. Ο Παλαμάς έκτιμησε καλά την προσπάθεια του συγγραφέα των «'Αλυσίδων» με τα πρώτα δράματά του. "Οποιοι βλέπει το δράμα ναχη βαθύτερο σκοπό στην κοινωνία από το διασκεδάσμα των βροντών ωρών του άστου. Η έκτιμήση και την κρίση του Παλαμά. Η ένθουσιασή και με την πρόθεση των «'Αλυσίδων», ή άφηση στο συρτάρι του τα τεχνικά του μέτρα, επιχειρώντας να τις κρίνει. Να πάρ' ή όργη, αυτά τα μέτρα! Η κριτική μας σ' ελα τ'άλλα βάζει καραντίνα με την ύποψια πως έρχονται απ' τα ξένα, στα μέτρα μόνο άφινει ελεύθερα τα σύνορα. Ήπου δεν ξεθάφτει τα πάτρια απ' τα βάθη των αιώνων. Πώς βαθιά είναι ριζωμένη στην ψυχή μας ή ξενοφοβία αυτή, το μαρτυρεί ο ίδιος συγγραφέας των «'Αλυσίδων», ο κατηγορούμενος γι' αυτές επί λυθασμοπορία. «Ντόπιο θέατρο μας χρειάζεται και νότια τέχνη και ζωή. Για υπεράνθρωπους κι άρρωστους χαρακτήρες και για χειραφετημένες κοκκίνες είναι νομίζω. Το θέατρο μας δεν έζησ' ακόμα, για να γεράσει και για να σηκώσει τέτοιες ξενόφερτες καρικατούρες (11) σταπλάναστα σα-

νίδια του», μας λέει στον πρόλογο του δράματός του,

και γο νάν μην τα διατύωσα καλά. Δέ θ'άλλα να πω πως μας βλέπει το ξένο όταν μπαίνει στο θέατρο μας ή τη ζωή μας. Τόσο πωθοδικώς δεν είμαι για ναχο τέτοιες μοιχαϊσμένες ιδέες. Είπα πως μας βλέπει ή καρικατούρα του ξένου κ' έπιμένω σ' αυτή, άφοδ κανένας δε θιν μπορεί να νάν έαρηθεί πως ό,τι πέρασε από τους ξένους ίσαμε τώρα ή κακό είναι ή το γέλιο. Πάρα. Το παρομένο καινοκαίρι είδαμε στο θέατρο καρικατούρες έντύχητες με κιστόμα ήπεραδρόφων και μεταξέδων και χριστοφιτημένους και πολλοι μπροστά σε τέτοιες καρικατούρες προτιμήσαμε τις φαντασιώδες του κ. Περεσιόδη και τα σκηνοθέτη άναρμόματα του κ Βάκου. Πώς δε βλέπει το ξένο, μα το εναντίο άφηλει, μας το δείξανε ο Πατωιόζοι που πήραν από τους ξένους τα καλύ και τα πήρασε καλύ κι ή καρικατουριότικα, και θαματούργησαν. "Οτα λέω πως σας χρειάζεται νότιο θέατρο και νότια ζωή, έντω θέατρο και ζωή που να σας αυγινει, που να μας μιλήει στην ψυχή μας. Το δήλωσα αυτό, θαγαδ, και στους Ζοτανούς και Πεδυαίονους, σαν Πρόλογο (σελ. 5 στη σελήσηση). 'Υποστηρίξω ακόμα πως ένα δράμα του 'Ιπεν ή χι, προότερο έτηράζει τη ζωή μας και πιο πολύ σηκώνει το θέατρο μας, από μια κισοφιστισμένη ένθυκη τραγωδία που μόνο χαρίσματα έχει τη φουτανέλλα, το καριοφόλι και τα άλλα τα τεράταλα. Κ' επιτέλους ποιά είναι το ξένο; 'Ερωτάμε πώς πιο κοντά στην ψυχή μας είναι το θέατρο του 'Ιπεν από το θέατρο του Αισάκλεν και πιο συγγενικό μας είναι, άφοδ πιο κοντά στη ζωή μας βράσκει κ' έτσι πιο καλά έχουμε να δαδαχόμε απ' αυτόνα.

31) 'Ο Βασιλικός παρεδήγησε τα λόγια μου μπορεί καλά